

Передмова	10
Вступ	11
ЗАНЯТТЯ № 1	
§ 1. Алфавіт. Правила читання букв і буквосполучень	15
§ 2. Класифікація звуків	17
§ 3. Диграфи.	17
§ 4. Дифтонги.	17
§ 5. Запам'ятайте грецькі терміноелементи.	17
§ 6. Контрольні питання	19
§ 7. Вправи.	19
§ 8. Лексичний мінімум.	20
ЗАНЯТТЯ № 2	
§ 9. Наголос. Поняття про довготу і короткість голосних	21
§ 10. Контрольні питання.	22
§ 11. Вправи.	23
§ 12. Лексичний мінімум.	23
§ 13. Афоризми.	24
ЗАНЯТТЯ № 3	
§ 14. Дієслово. Граматичні категорії дієслова	25
§ 15. Неозначена форма дієслова (infinitivus). Визначення основи і дієвідміни дієслів	25
§ 16. Вправи.	26
§ 17. Наказовий спосіб дієслова (imperativus)	26
§ 18. Контрольні питання.	27
§ 19. Вправи.	27
§ 20. Лексичний мінімум.	28
§ 21. Афоризми.	29
ЗАНЯТТЯ № 4	
§ 22. Іменник. Граматичні категорії іменника. Словникова форма. Визначення основи	30
§ 23. Іменники I відміни	32
§ 24. Контрольні питання.	33

§ 25. Вправи	33
§ 26. Лексичний мінімум	34
§ 27. Афоризми.	34

ЗАНЯТТЯ № 5

§ 28. Неузгоджене означення	35
§ 29. Прийменники	36
§ 30. Сполучники	37
§ 31. Вправи	37
§ 32. Лексичний мінімум	38
§ 33. Афоризми.	39

ЗАНЯТТЯ № 6—7

§ 34. Дійсний спосіб дієслова (indicativus).	40
§ 35. Дієслово « <i>esse</i> » — бути	41
§ 36. Порядок слів у латинському реченні.	41
§ 37. Вправи	42
§ 38. Умовний спосіб дієслова (conjunctivus).	43
§ 39. Дієслово <i>fiō, fiēri</i> та його вживання в рецептурі.	44
§ 40. Контрольні питання.	45
§ 41. Вправи	45
§ 42. Лексичний мінімум	46
§ 43. Афоризми.	46

ЗАНЯТТЯ № 8

§ 44. Рецепт	47
§ 45. Частини рецепта	49
§ 46. Граматична структура рецепта.	50
§ 47. Вправи	51
§ 48. Афоризми.	52

ЗАНЯТТЯ № 9

§ 49. Іменники II відміни	53
§ 50. Вправи	54
§ 51. Лексичний мінімум	56
§ 52. Афоризми.	57

ЗАНЯТТЯ № 10

§ 53. Винятки щодо роду іменників II відміни.	58
§ 54. Прізвища в назвах лікарських препаратів	58
§ 55. Вправи	59
§ 56. Лексичний мінімум	61
§ 57. Афоризми.	62

ЗАНЯТТЯ № 11

§ 58. Номенклатура лікарських засобів. Базові фармацевтичні поняття	63
§ 59. Назви сировини рослинного і тваринного походження та продуктів первинної переробки	64

§ 60. Найменування лікарських препаратів — витяжок із рослинної сировини	65
§ 61. Вправи	66
§ 62. Лексичний мінімум	68
§ 63. Афоризми.	69

ЗАНЯТТЯ № 12—14

§ 64. Тривіальні (умовні) назви лікарських субстанцій та лікарських препаратів.	70
§ 65. Способи утворення тривіальних назв лікарських препаратів. . .	72
§ 66. Поняття про терміоелемент (частотний відрізок). Найважливіші терміоеlementи, які використовуються в тривіальних назвах лікарських препаратів.	73
§ 67. Вправи	79
§ 68. Афоризми.	82

ЗАНЯТТЯ № 15

§ 69. Найменування вітамінів та полівітамінних комбінованих препаратів	83
§ 70. Найменування гормональних препаратів.	83
§ 71. Найменування ферментних препаратів	84
§ 72. Контрольні питання.	84
§ 73. Вправи	85
§ 74. Лексичний мінімум	86
§ 75. Афоризми.	87

ЗАНЯТТЯ № 16

§ 76. Прикметник. Граматичні категорії. Визначення основи. Дві групи прикметників у латинській мові	88
§ 77. Прикметники I—II відміни	88
§ 78. Алгоритм узгодження прикметників з іменниками	89
§ 79. Основні граматичні моделі фармацевтичних термінів	90
§ 80. Вправи	91
§ 81. Лексичний мінімум	92
§ 82. Афоризми.	93

ЗАНЯТТЯ № 17

§ 83. Прикметники, що характеризують лікарські засоби за фармакологічною дією	94
§ 84. Основні суфікси прикметників I—II відміни	94
§ 85. Вправи	95
§ 86. Лексичний мінімум	96
§ 87. Афоризми.	97

ЗАНЯТТЯ № 18

§ 88. Дієприкметники минулого часу пасивного стану.	98
§ 89. Назви сироваток, вакцин і анатоксинів	98
§ 90. Контрольні питання.	99

§ 91. Вправи	99
§ 92. Лексичний мінімум	101
§ 93. Афоризми.	102

ЗАНЯТТЯ № 19

§ 94. III відміна іменників. Загальні відомості про іменники III відміни	103
§ 95. Вправи	106
§ 96. Іменники чоловічого роду III відміни	106
§ 97. Вправи	107
§ 98. Лексичний мінімум	108
§ 99. Афоризми.	109

ЗАНЯТТЯ № 20

§ 100. Іменники жіночого роду III відміни	110
§ 101. Вправи	111
§ 102. Лексичний мінімум	113
§ 103. Афоризми.	114

ЗАНЯТТЯ № 21

§ 104. Іменники середнього роду III відміни	115
§ 105. Вправи	115
§ 106. Лексичний мінімум	117
§ 107. Афоризми.	118

ЗАНЯТТЯ № 22

§ 108. Особливості відмінювання грецьких рівноскладових імен- ників жіночого роду на <i>-sis</i>	119
§ 109. Контрольні питання.	119
§ 110. Вправи	120
§ 111. Лексичний мінімум	122
§ 112. Афоризми.	122

ЗАНЯТТЯ № 23

§ 113. Прикметники III відміни (II група)	123
§ 114. Основні суфікси прикметників III відміни	124
§ 115. Вправи	124
§ 116. Лексичний мінімум	126
§ 117. Афоризми.	127

ЗАНЯТТЯ № 24

§ 118. Прикметники III відміни в ботанічних назвах	128
§ 119. Прикметники <i>fortis, e; mitis, e</i>	128
§ 120. Контрольні питання.	129
§ 121. Вправи	129
§ 122. Лексичний мінімум	131
§ 123. Афоризми.	132

ЗАНЯТТЯ № 25

§ 124. Дієприкметники теперішнього часу дійсного стану	133
§ 125. Назви інгредієнтів у складному рецепті	134
§ 126. Контрольні питання	134
§ 127. Вправи	134
§ 128. Лексичний мінімум	135
§ 129. Афоризми	136

ЗАНЯТТЯ № 26—29

§ 130. Хімічна номенклатура латинською мовою	137
§ 131. Назви кислот	138
§ 132. Назви оксидів	140
§ 133. Назви основ та амфотерних гідроксидів	141
§ 134. Назви оксидів і основ за «старим» способом	141
§ 135. Назви солей	141
§ 136. Назви деяких органічних калієвих і натрієвих солей	143
§ 137. Назви вуглеводневих і кислотних радикалів	144
§ 138. Назви естерів (складних ефірів)	144
§ 139. Грецькі числівники-префікси в хімічній номенклатурі	144
§ 140. Контрольні питання	145
§ 141. Вправи	145
§ 142. Лексичний мінімум	153
§ 143. Афоризми	155

ЗАНЯТТЯ № 30

§ 144. Іменники IV відміни	156
§ 145. Вправи	156
§ 146. Іменники V відміни	158
§ 147. Вправи	159
§ 148. Лексичний мінімум	160
§ 149. Афоризми	161
Зведена таблиця відмінкових закінчень іменників I—V відмін	162

ЗАНЯТТЯ № 31—33

§ 150. Загальні відомості з біноміальної ботанічної номенклатури.	163
§ 151. Фармацевтичні назви рослин	164
§ 152. Назви лікарської рослинної сировини	164
§ 153. Вправи	166
§ 154. Назви ботанічних родин	168
§ 155. Вправи	169
§ 156. Назви алкалоїдів і глікозидів	171
§ 157. Вправи	172
§ 158. Афоризми	176

ЗАНЯТТЯ № 34

§ 159. Ступені порівняння прикметників	177
§ 160. Неправильні ступені порівняння прикметників	178

§ 161. Особливості вживання ступенів порівняння в ботанічній номенклатурі	179
§ 162. Вживання відмінків при ступенях порівняння	179
§ 163. Вправи	180
§ 164. Афоризми	181

ЗАНЯТТЯ № 35—36

§ 165. Прислівник	182
§ 166. Ступені порівняння прислівників	182
§ 167. Прислівники, які вживаються у фармацевтичній термінології	183
§ 168. Найменування порошків за ступенем подрібнення	183
§ 169. Числівник	183
§ 170. Займенник	186
§ 171. Вправи	186
§ 172. Афоризми	188

ЗАНЯТТЯ № 37—38

§ 173. Скорочення в рецептах	189
§ 174. Найважливіші рецептурні скорочення	189
§ 175. Контрольні питання	191
§ 176. Вправи	191
§ 177. Афоризми	203

ЗАНЯТТЯ № 39—42

§ 178. Латинська номенклатура вітчизняних форм ліків	202
§ 179. Тверді форми ліків	202
§ 180. Рідкі форми ліків	205
§ 181. М'які форми ліків	207
§ 182. Термінологія Державної Фармакопеї України	209
§ 183. Офіційні форми ліків, що використовуються в міжнародній практиці	211
§ 184. Контрольні питання	214
§ 185. Вправи	214
§ 186. Афоризми	216

ЗАНЯТТЯ № 43

§ 187. Систематизація відомостей про прийменники	217
§ 188. Контрольні питання	220
§ 189. Вправи	220
§ 190. Афоризми	221

ЗАНЯТТЯ № 44

§ 191. Загальні відомості з історії гомеопатії	222
§ 192. Гомеопатичні форми ліків	223
§ 193. Про назви гомеопатичних лікарських препаратів	224
§ 194. Хімічна номенклатура	225

§ 195. Вправи	225
§ 196. Номенклатура кислот	225
§ 197. Вправи	226
§ 198. Номенклатура солей	226
§ 199. Вправи	226
§ 200. Рецепт	227
§ 201. Ботанічна номенклатура.	228
§ 202. Вправи	229
§ 203. Латинська термінологія, часто вживана у гомеопатичній номенклатурі	230

ЗАНЯТТЯ № 45—46

§ 204. Загальні відомості про медичну термінологію	235
§ 205. Найпоширеніші греко-латинські терміноелементи	236
§ 206. Найпоширеніші грецькі кінцеві терміноелементи	238
§ 207. Грецькі суфікси іменників	239
§ 208. Основні моделі термінів.	239
§ 209. Вправи	240
§ 210. Грецькі корені-синоніми латинських іменників та прикметників	246
§ 211. Запам'ятайте деякі вирази, уживані в медичній практиці	248
Тестові завдання для самоконтролю.	249
Ключі до тестів	342
Орієнтовні зразки залікової модульної контрольної роботи	349
Тексти для перекладу	352
Латинські крилаті вислови	361
GAUDEAMUS — Веселіться!	367
Алфавітний список ботанічних назв рослин	368
Латинсько-український словник	378
Українсько-латинський словник	416

Вивчення латинської мови у фармацевтичному вузі має практичну спрямованість. Це термінологічний курс, мета якого — відпрацювання навичок грамотного використання на практиці майбутніми фармацевтами спеціальної фармацевтичної термінології, розуміння написання рецептів, назв лікарських препаратів та номенклатурних найменувань. Граматика латинської мови вивчається у мінімальному обсязі, необхідному для досягнення поставленої мети.

Підручник написаний на основі програми для студентів фармацевтичних вузів та факультетів. Навчальний матеріал розподілений на 46 занять, кожне з яких складається з граматичного матеріалу, контрольних питань для самостійної роботи студентів, тренувальних вправ у обсязі, розрахованому як на роботу в аудиторії, так і на позааудиторну підготовку студентів, обов'язкової лексики та крилатих висловів.

Підручник вміщує латинські тексти спеціальної тематики, тестові завдання для самоконтролю з ключами, зразки залікової модульної роботи, алфавітний список ботанічних назв лікарських рослин, українсько-латинський та латинсько-український словники.

До третього видання підручника введено термінологію Державної Фармакопеї України (Харків, 2001). Українська хімічна номенклатура наведена згідно «Державного стандарту України. Елементи хімічні та речовини прості» (ДСТУ 2430-94).

У заняттях 44—46 загалом розглядаються основні принципи побудови медичних термінів та греко-латинські терміноелементи, що вживаються у клінічній термінології, з якою студенти зустрічаються при вивченні дисциплін медико-біологічного профілю.

По закінченні вивчення курсу студенти повинні оволодіти приблизно 1000 лексичних одиниць та греко-латинських терміноелементів. Знати 80—100 крилатих латинських виразів.

Найбільш важливі положення, що потребують особливої уваги, відмічені позначкою NB! (Nota bene! — Зверни увагу!).

Автори висловлюють велику подяку В.І. Базаровій, О.Л. Фель, Л.Г. Жук та І.Р. Іоненко за участь у розробці окремих занять.

Латинська мова відноситься до так званих літературно-історичних мов. Її називають «мертвою», як і деякі інші мови, бо зараз немає народу, який би спілкувався нею. Але знання основ латинської мови завжди вважалось ознакою високої культури людини, її освіченості. І до нашого часу актуальні слова римського оратора, філософа та письменника Цицерона: «*Non tam praeclare est scire Latine, quam turpe nescire*» — Не так похвально знати латинську мову, як ганебно не знати її.

Існує багата літературна та наукова спадщина латинською мовою. Це твори римських поетів: Вергілія, Горація, Овідія, Катулла; праці знаменитих вчених, філософів, ораторів: Цицерона, Цезаря, Лукреція, Сенеки, Плінія Старшого та багатьох інших. Вони відіграли значну роль у формуванні європейської науки, культури та мистецтва.

Із глибин століть дійшли до нас блискучі афоризми латинських авторів. Ми використовуємо їх у повсякденному спілкуванні, зустрічаємо в художній та науковій літературі, в юридичній та дипломатичній практиці. Деякі з цих афоризмів стали гаслами держав, спілок, товариств, учених, політичних діячів: *Noli nocere!* — Не нашкодь! (гасло медиків та фармацевтів); *Citius, altius, fortius!* — Швидше, вище, сильніше! (гасло Олімпійських ігор); *Gens una sumus.* — Ми — єдине плем'я (гасло шахістів); *Similia similibus curantur.* — Подібне лікується подібним (кредо гомеопатів) та інші.

Багато латинських слів, які відносяться до різних сфер людської діяльності, стали інтернаціональними: консенсус, спонсор, конверсія, плюралізм, студент, провізор, стипендія, реакція, експеримент, факультет, ректор, декан, аспірант, лаборант, аудиторія, інститут та інші.

Свою назву латинська мова (*Lingua Latina*) одержала від слова *Latium* — назви невеликої області в центрі Апеннінського півострова. Тут, на перехресті старовинних торговельних шляхів, мешкало плем'я латинів. У 754 р. до н. е. воно заснувало місто Рим (*Roma*), яке з часом стало центром величезної рабовласницької держави — Римської імперії. Офіційною мовою цієї держави була латинська. На початок нашої ери, з розширенням кордонів Римської імперії, латина розповсюдилась на території сучасної Іспанії, Португалії, Франції, Швейцарії, Нідерландів, частини Німеччини, південної Англії, Чехії, Словачкиї, Угорщини,

Румунії, Македонії, Болгарії, Албанії, Греції, Туреччини, Лівану, Сирії, Палестини, Єгипту, Лівії, Тунісу, Алжиру, острова Сицилія.

Розмовна різновидність латинської мови, так звана вульгарна латина, впливаючи на місцеві діалекти, дала початок групі романських мов, до якої належать сучасна італійська, іспанська, португальська, французька, румунська, молдавська та деякі інші.

У свою чергу латина постійно відчувала на собі вплив давньогрецької мови, особливо після підкорення Греції Римом у 146 р. до н. е. У цей період грецька мова була другою мовою імперії, а двомовність — характерним явищем римського життя. Саме тоді латинська мова запозичує багато грецької лексики, зокрема наукових понять з різних областей знань, у тому числі й з медицини. Так історично склалося, що медична та фармацевтична термінологія з давніх давен формувалися на двомовній основі.

Відомо, що вперше медичні терміни були зібрані та записані «батьком» медицини греком Гіппократом у V ст. до н. е. в «Corpus Hippocraticum» («Гіппократовій збірці») — енциклопедії давньогрецької медицини. Етичні норми для лікарів були розроблені Гіппократом і дійшли до нашого часу у вигляді «Клятви Гіппократа». Значний внесок у розвиток медичної термінології зробили лікарі Олександрійської школи в IV—III ст. до н. е. Надалі вона збагачувалась головним чином завдяки працям римських учених. Найвідомішими з них були Авл Корнелій Цельс (кінець I ст. до н. е. — перша половина I ст. н. е.) — автор славетного трактату «Про медицину» та Клавдій Гален (131—201 рр. н. е.) — грек, який писав грецькою мовою, але жив і працював у Римі.

Велику увагу питанням медицини приділено у енциклопедичній праці «Природнича історія» відомого римського вченого Плінія Старшого (23—79 рр.) та у «Природничих проблемах» Луція Аннея Сенеки (I ст. н. е.).

У XII ст. латиною був перекладений знаменитий «Канон лікарської науки» Ібн-Сіни чи Авіцени (980—1037 рр.), який до кінця XVI ст. був основним навчальним посібником з медицини в Європі. Багато відомостей щодо використання лікарських рослин вміщує і відомий «Салернський кодекс здоров'я» Арнольда із Віланови (приблизно 1235—1311 рр.).

Вплив латинської мови на європейську культуру не обмежується періодом розквіту та могутності Римської імперії. І після падіння Риму (476 р. н. е.) вона залишається мовою церкви та юриспруденції, науки, літератури та дипломатії. Включно по XVIII ст. латина — мова науки. Найвидатніші вчені, філософи, поети епохи Відродження та Нового часу писали латиною свої твори: Спіноза, Т. Моор, Галілей, Е. Роттердамський, Ф. Бекон, Кампанелла, Ньютон, Лейбніц, Н. Копернік, Данте, Петрарка, Боккаччо та інші.

Серед російських вчених та лікарів у XVII—XIX ст. латинською мовою написані праці М.В. Ломоносова (1711—1765 рр.), М.І. Пирогова (1810—1881 рр.), відомого фармаколога І.Є. Дядьківського (1784—1841 рр.). Наукові дисертації в Росії до XX ст. повинні були захищатися латинською мовою. Латиною заповнювалися історії хвороб. Латиною видані п'ять перших російських фармакопей (до 1866 р.).

У Україні латинську мову використовували у своїх творах Ю. Дрогобич (приблизно 1450—1494 рр.), С. Оріховський (1513—1566 рр.), І. Домбровський (початок XVII ст.), Григорій Сковорода (1722—1794 рр.) та багато інших. У 1589 р. у Києві була заснована Києво-Могилянська академія, де всі науки, крім слов'янської граматики та православ'я, викладалися латинською мовою. Вихованці спілкувалися латиною як в академії, так і вдома.

Утративши значення мови міжнародного спілкування, латина сьогодні залишається джерелом творення міжнародних номенклатур, нової наукової лексики. Маючи строго фіксоване значення, греко-латинські словотвірні елементи дозволяють дати точне визначення нового поняття або назви, вказати на характерну особливість, відмінну ознаку тієї або іншої речовини, явища і т. п. Так утворюються назви нових невідомих захворювань, симптомів, вірусів, мікроорганізмів, а також назви нових лікарських препаратів.

Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ) видається Міжнародна фармакопея («Pharmacopoea Internationalis») — де кожному препарату надаються латинські назви. Латинською мовою в багатьох країнах прописуються рецепти.

Слова «фармація», «фармацевт», «фармацевтичний» походять від грецького слова *pharmakon* — ліки, яке в свою чергу було запозичено грецькою з давньоєгипетської мови і вперше зустрічається під зображенням давньоєгипетського бога мистецтва лікування Тота.

Слово «термін» — латинського походження (від *terminus* — границя, край, межа. Термін — ім'я римського бога кордонів та меж). Основне призначення терміна — точно та однозначно визначити та називати певне наукове поняття. Терміном може бути як одне слово, так і словосполучення. Сукупність термінів певної галузі знань називається термінологією. Необхідно відрізнити саме терміни — назви загальних понять, та номенклатурні найменування — назви, які означають одинарні поняття. Сукупність номенклатурних найменувань у межах певної класифікаційної системи утворює відповідну номенклатуру. Існують ботанічна, анатомічна, хімічна, зоологічна, гістологічна, мікробіологічна латинські міжнародні номенклатури.

Сучасна фармацевтична термінологія це результат багатовікового розвитку теоретичної та практичної фармації, багатьох спеціальних дисциплін, які вивчають дослідження, виробництво та застосування лікарських засобів. Вона складається з термінологічних підсистем ці-

лого ряду областей знань. У курсі фармацевтичної латини вивчаються: 1) фармакологічна номенклатура, яка включає в себе назви груп лікарських засобів (*cardiaca* — серцеві, *sedativa* — заспокійливі та ін.), номенклатурні найменування окремих лікарських препаратів (*Aethazolum*, *Aspirinum*, *Octoestrolum* та ін.) та стандартні рецептурні формулювання й вирази; 2) міжнародна латинська ботанічна номенклатура разом з фармакогностичною термінологією, що складається з найменувань фармакогностичних об'єктів (органів рослин, продуктів рослинного та тваринного походження); 3) термінологія фармацевтичної хімії (тривіальні назви синтетичних лікарських засобів та міжнародна номенклатура деяких хімічних сполук — кислот, оксидів та солей); 4) технологічна термінологія (назви форм ліків та галенових препаратів, виробничих та аптечних процесів і операцій; 5) медко-біологічна термінологія.

Оволодіння основами латинської граматики, знання означеного лексичного мінімуму, греко-латинських словотвірних елементів та структури спеціальних термінів забезпечують професійну термінологічну грамотність майбутнього спеціаліста-фармацевта.

In via est in medicina via sine lingua Latina. — Немає шляху в медицині без латинської мови.